

Kakor kaže izkušnja, mu je dovoljeno, da vleče za vrv zvona, da gre poleti za pastirja na planino ali za natakarja v kako letovišče. Tudi si lahko kot vodnik tujcev ogleda ponosne gore svoje domovine. Taki posli torej ne sodijo na Tirolskem v kategorijo zavirajočih postranskih poslov. Na Gorenjem Avstrijskem omogoča učitelju dohodek 1200 K vzdrževanje vseh moči za svoj poklic in svoje rodovine. Na Dolenjem Avstrijskem je ta namen dosegljiv, če dobi mož na leto 1400 K. Češko in Moravsko dovoljuje plačilni minimum 1200 K, Šlezija 1400 K, Štajersko 1200 K, Koroško in Kranjsko 1000 K, in to gre tako dalje v pisani menjavi, dokler ne napravi Galicija žalostnega konca s 700, reci in zapiši z velikimi latinskimi črkami: sedemsto kron. Sedemsto kron! — Mož in žena in sedem otrok — normalno stanje učiteljske rodovine — naj žive ob teh dohodkih celo dolgo leto! Tu se pač pogube vse misli ob podobi sreč pretresujoče bede!

Ako iščemo spričo dolge in pisane številčne vrste, ki se v nji prezentujejo minimalni dohodki avstrijskega učiteljstva, vezoče niti, vodeče misli, ki naj bi izdajali nekaj takega kot sistem, tedaj se mučimo zaman. Ako bi hoteli vkljub temu govoriti o sistemu plačevanja, tedaj more biti to samo sistem najizrazitejše brezsystemnosti. Popolno nedostajanje sistematiške skupnosti se kaže v kričeči obliki z neverjetno razliko med Šlezijo in Galicijo. O možu, ki ima kot rodovinski oče letnih dokodkov 1400 K v belskem okraju, domnevajo, da bi izhajal ravno s polovico te vsote, ako se preseli na streljaj, prekorači Bialo in se naseli v Galiciji. V obeh bivališčih pa ima iste trgovine in obrtnike, dvojno mesto Belsko-Biala. Tako postane v Avstriji nemogoč dogodek in ima v zakonu zaščitno obliko!

Vse zakone, ki so krivi takih raznolikosti prejemkov, smo dobili legalnim potom, vsi so sankcionirani in vsi slone na enih in istih tleh, na § 55. državnega šolskega zakona. Kako široka mora vendar biti podstava, ki more nositi tak babilonski stolp! In kako sirovo in trdo kaznuje resnica vero v tako širokost laži! Zakaj pripovedke o cenah in drugih deželah, o krajih, kjer živiš napol zastonj, in o krajih, kjer moraš vse dvojno plačati, sodijo danes, v dobi tako razvitega prometa, v deželo pravljic. Cena dežela — to ni v resnici nič kot ščit, za katerega se izkušajo skrivati pred pušicami pravične graje tista krivde polne vesti, ki so za krvavo zasluženost plačilo prevarale težko delajoč stan; ceni kraji — že davno jih ne poznamo in javno so raz-

kriti kot Potemkinove vasi. Minila se že skoro štiri desetletja, ko se je na splošnem učiteljskem shodu v Gradcu opovrgla legenda o cenah živil, ki so različne po kraju in deželi, in le obžalovati je, da vkljub temu še sedaj učinkuje tista legenda v trdovratno vzdrževanih razlikah učiteljskih plač. Celo krajevni sistem, ki sosedne šolske občine, katerih prebivalci si preskrbujejo svoje potrebščine iz istih virov, od istih trgovcev in istih obrtnikov, ločijo v drage in cene kraje in po tem učiteljstvu odmerjajo plače — celo ta nesrečni sistem ni še povsod umrl na svoji očividni nepravilnosti. (Dalje.)

Resni časi.

Vsak dan si pripominjamo nehote, kako zadržuje prosvetno delo klerikalizem, oni duh srednjega veka, ki tlači vse samo zato, da bi se nekaterim izvoljencem dobro godilo. Fraza je že postala primera, da je klerikalizem volk v ovčji podobi, zato tako malo izda vse naše delo proti njemu. Zadovoljni moramo torej biti, če se časih pokaže ta volk v svoji pravi podobi, da se malo globlje zamislimo, da pregledamo svoje in svojih nasprotnikov uspehe ter se vprašamo: Kam drži ta pot? V najbližji svoji okolici lahko spoznavamo volka vsak trenutek, a kaj, ko smo hitro pripravljeni govoriti o človeški slabosti in čez noč pozabiti, ali pa mislimo, da je le pri nas tako, kamor še ni prišla prava svoboda, da smo zaostali in podobno. Vse premalo poznamo klerikalizem, premalo imamo v evidenci stvari, ki bi nam dale dobro orožje v roke in kar je morebiti najvažnejše: premalo smo organizirani, da bi mogli z uspehom delovati proti taki falangi kakor je klerikalni sistem.

Sistem!

Ob asistenci najvplivnejših mož napada Lueger „gospodar Dunaja“ avstrijska vseučilišča, češ, da sejejo prevratne ideje, revolucijo, brezdomovinstvo in nevero. Preostaja nam še osvojiti si vseučilišča!

Kje so oni, ki ne vidijo klerikalne nevarnosti? Kje so oni, ki nočejo delati proti klerikalizmu zato, ker upajo, da bo sam razpal, oni, ki trdijo da se klerikalei ne branijo?! Če jim ne zadošča že napad na vseučilišča, naj si ogledajo citat iz govora kneza Liechtensteina: „Iz cerkve trpeče smo postali cerkev triumfujoča.“

Z Dunaja v Krakov.

Spisal Rudolf Dostal.

Bilo je hladno jutro na binkoštni petek, ko sem stal na severnem kolodvoru na Dunaju in si kupil vozni listek v Krakov. Bližal sem se torej izpolnitvi že davno gojene želje: videti toliko neznanega sveta, čuti milodoneči jezik, ki je v njem pel Adam Mickiewicz svoje ode, Henrik Sienkiewicz pisal svoje romane. Koliko sem že čital in slišal o poljskem narodu in sedaj naj vidim sam vse to! Sree mi je bilo polno pričakovanja in hrepenenja.

Že na kolodvoru je bilo opaziti dva elementa avstrijskega severa, namreč prevladujoči slovanski živelj in obilico židov. Kmalu nas je vlak odpeljal izpod kolodvorske strehe proti severu, najprej skozi II. okraj, potem čez dolgi dunavski most v XXI. okraj, Floridsdorf — tukaj je prva postaja — pa še pozneje, ko smo bili že daleč izven Dunaja, se je poznala bližina orjaškega mesta. Dunaj se rapidno širi proti severu. Izven XXI. okraja sem videl razne veletvornice, med njimi znano firmo Siemens & Halske za prozvajanje elektrike.

Vlak hiti dalje po Moravskem polju. Wagram, Aspern, Esslingen, Dürnkrut! Sama znana imena! Gledal sem skozi okno na tožno polje in si obnavljal zgodovinske podatke. Kakor nalašč je pripravljena ta velika ravan za moritev človeštva. In na robu te ravnine teče kakor „ogromna solza“ reka Morava. Tako žalostne vode še nisem videl: mirno, počasi vali svoje vodovje proti jugu. Na desnem bregu vidimo še zadnje goriške kraje proti severu, kjer rodi trs n. pr. znani Matzen.

Prepeljemo čez Dijo, ki je desni pritok Morave, in pridemo na Moravsko. Takoj se marsikaj izpremeni. Na postajah nas pozdravijo dvojezični napisi, v vlak vstopajo Moravani z milodonečo slovansko govorico. Kmalu sem v razgovoru z nekim novodošlecem, ki mi razkazuje okolico. V Hani smo. Kako lepa si, Hana, in kako rodovitna! Bilo je ravno poldne, ko sem izstopil v Ogrskem Gradišču, kjer sem prikinil vožnjo, da obiščem pičlo uro oddaljeni Velehrad, grobišče naših slovanskih blagovestnikov sv. Cirila in Metoda. Solnce je toplo sijalo, ko sem korakal po pešpoti med njivami. Vprašal sem nekega poljskega delavca po poti. Veliko mi je razlagal, jaz pa malo razumel. Pa časih človek po instinktu pravo zadene. Bližal sem se gozdiču,

Triumfirajo! Vzroka imajo dovolj: baš zdaj so dosegli dva popolnoma in izrečno svoja ministra, v parlamentu predstavljajo najmočnejšo stranko — obenem stranko, ki jo podpirajo celo take stranke, ki se imenujejo sicer svobodomiselné.

Šesti katoliški shod bije z loparjem, in to kar naravnost po glavah; mogóče se spametujejo naprednjaki o pravem času in napravijo proti združenim klerikalcem napreden blok, ki bi bil edini zmožen v državni zbornici varovati koristi narodov proti plemstvu in hierarhiji. Ali bodo izprevideli, da se mora narod odločiti ali nazaj ali naprej, in da mora predvsem videti, da so se odločili njegovi voditelji, da so začeli brez strahu hoditi po svojih potih, ki so jih za prava spoznali, brez sporazumljevanj z načelnimi nasprotniki? Težko je upati, dokler se bodo sporazumljenja z drugimi narodi v zadevi skupnega napredka imenovala izdajstvo domovine, dokler bo smel kak Jeglič, ki mu je ves slovenski narod deveta briga, z uspehom kazati na svoje slovenstvo, sploh dokler bo veljalo za zadostno legitimacijo, če je kdo te ali one narodnosti. Poštenjake in lopove imajo vsi narodi sveta — zakaj bi se ne smeli naprednjaki združiti v povzdigo ljudske blaginje, ko smejo klerikalci z narodovim dovoljenjem biti mednarodni v dosego svojih nelepih, podlih smotrov. Podle pa moramo imenovati take smotre, ko vemo, da nimajo klerikalci ne enega razumnika, ki bi zagovarjal svoje prepričanje, to, kar res misli in čuti.

Posameznikom so često dokazali naši časopisi, pa tudi sodišča, da se njihovo „politiško prepričanje“ nikakor ne strinja z njihovim osebnim mnenjem, notranjim prepričanjem — pa niti jih ne oblije rdečica niti jim narod ne obrne hrbta. Zakaj dobri Slovenci so, ki nikdar ne bodo prodali svojega naroda itd. Da so pa „katoličani“ drugih narodov „dobri“ — to je pa potrebno za časni in večni blagor „ljubega“ ljudstva.

Zakaj bi se torej naprednjaki ne smeli združiti z drugimi naprednjaki, ko gre vendar za prvi blagor ljudstva?

Pa ne smemo upati tega! Bodisi so sami preveliki šovinisti, ali pa jim volilec „ne dovolijo“. Za Boga, pomislite vendar, potem bi morali iti skupaj tudi s socialnimi demokrati — tega pa naš narod nikakor ne prenese!

O dločnega, skupnega nastopa poslancev se nam je težko nadejati, dokler ne bo ljudstvo drugačno.

ki me je kmalu sprejel v svojo hladno senco. Začul sem prvo kukavico in bil mi je njen pozdrav dobor omen. Nekako čudno mi je bilo pri srečanju v tem pričakovanju, kdaj ugledam Velehrad.

Pot se nekoliko vzdiguje, potem pa hitro pada proti robu gozda. Že stojim zunaj in zrem. Velehrad v tako prijetni dolinici, kakršne še nisem kmalu videl. Kraj sam na sebi je sicer neznat, krasi ga edino veličastna cerkev, v kateri počivata sv. Ciril in Metod. Cerkev je velika, najlepši v nji je veliki oltar, izdelan iz kararskega mramorja. Na sprednji strani spodaj ima tri prekrasne reliefe, katerih prvi kaže slovo umirajočega Cirila v Rimu od brata Metoda. Na dugem reliefu vidimo klečečega Metoda pred papežem Hadrijanom II., ki mu daje palij kot znak nadškofovskega dostojanstva. Tretji je najlepši: Metod blagoslovlja svoje vernike tri dni pred smrtjo. Tudi slike v cerkvi so jako lepe. Znamenite so korne klopi, tako po svoji starosti — stoje v cerkvi menda že okrog 200 let — kakor po svoji umetni rezbariji. Veličastna kupola je visoka 25 m. V bližini cerkve je kapelica, ki ji pravijo Cirilka. Baje je še izza časov sv. Cirila in Metoda. Seveda je sedaj popolnoma prenovljena in kaže gotški slog.

Šolstvo hočejo imeti klerikalci predvsem — dobro vedo, kje je izvor njih propada. Veda jim škoduje, tako da danes pokaže na vseh koncih in krajih. Zato hočejo dobiti tudi vseučilišča v svoje roke, da bodo dogme tudi znanstveno dokazane!

No, tako hitro jim to ne pojde, medtem pa se hočemo potruditi, da pridejo uspehi vede med ljudstvo. Kar so dosegla vseučilišča kot znanstveni zavodi po trudu polnem delu, delu v znanosti in vedi, ki edino izključuje strasti ki gre mirno, a z gotovim korakom naprej, to hočemo nesti med ljudstvo, da začne samo misliti, da si bo znalo samo izbrati pot k sreči. V izobrazbi je moč, torej:

„Na delo med ljudstvo!“

Duh časa.

VII.

Na noge torej, drugače mnogobesedni, učeni in na videz zaslužni klerikalizem, učiteljstvo te kliče še vedno na odgovor! Prevelika bi bila sramota, da bi se tako slavna stranka s tako slavnimi pisatelji in govorniki ne upala stopiti v bran poštenja svoje stranke na dan pred borno, ponižano in od pamtveka zaničevano učiteljstvo! Ako noče ali ne more tega storiti, zahteva učiteljstvo kapitulacijo na vsi črti. Če hoče še v bodoče veljati naš klerikalizem z vodstvom in časopisjem vred za katoliško stranko kakor se vedno usti, mora respektirati učiteljstvo, pisati o njem dostojno v katoliškem in verskem duhu, nehati z zlorabo vere za dosego nadvlade, gojiti pošteno in dostojno polemiko na časnikarskem polju in v javnosti pri nastopih; biti spravljiv, miroljuben, odkritosrčen; podpirati narodno zavednost, jenjati s hujskanjem zoper šolo, učiteljstvo in druge stranke; strogo se držati v politiki verskih načel ter tudi po teh delovati, pisati in živeti; storjene krivice poravnati; zavzemati se z vso vnemo za povzdigo šolstva in urejevanja učiteljskega gmotnega stanja; gojiti ljubezen, spravljivost in resnicoljubnost v javnosti ter smatrati politiške nasprotnike za ljudi in ne za pse. — To so zgolj katoliška načela, samoobsebi umevna, na podlagi vere ter sprejemljiva za vsakega katolika. Ako sprejme naš klerikalizem te pogoje, smo kmalu skupaj. „Narod“ in „Učit. Tovariš“ bosta takoj odnehala, ker ne bosta imela več povoda napadati niti pisati obrambe. Mir bo potem med našim narodom; konec

Hodil sem še nekaj časa okrog, rad bi ostal še dlje časa v kraju, ki je bil za nas Slované nekdanj ne samo versko, ampak tudi kulturno središče. Pa ker sem hotel natančno ravnati po načrtanem programu, sem se napravil na povratek. Preden je gozdič odtegnil mojim očem kraj, nam Slovanom tako znamenit, sem sedel v travo, gledal v dolino in si v spominu obnavljal prve strani naše kulturne zgodovine in nikdar poprej mi niso ostala ona fakta tako dobro v spominu kot sedaj. Nato pa sem odšel v Ogrsko Gradišče. Slovaško mestece ni sicer kaj posebnega, vendar je v nekem oziru interesantno, ker je nek tip za slovaški živelj v vzhodni Moravski.

Večerilo se je že, ko sem nadaljeval svoje potovanje. Izmed krajev, mimo katerih smo se vozili, moram omeniti Prerov. Kakor znano je bilo to mesto torišče delovanja slavnega pedagoga Komenskega. In moravsko učiteljstvo je proslavilo njegov spomin z lepim spomenikom.

Pri Staudingu prestopimo na šlezjska tla, in sicer v zahodno polovico, vozimo se ob Odri, pridemo zopet nazaj na Moravsko in smo pri Oderfurtu (Prívoz) v vzhodni šlezjski polovici. Od tu pa do Oderberga, 10 km daleč, je skoro en sam